

Mitsel Söylencelerin Kültürel Kod Bağlamında Ortaklığı*

The Association of Mythic Legends in the Context of Cultural Code

Elvan Kanmaz Tekin

Arş. Gör., Fırat Üniversitesi İletişim Fakültesi Görsel İletişim Tasarımı Bölümü, elvankanmaz@gmail.com

*Bu çalışma “Fantastik Animasyon Sinemasında Matte Painting Tasarımı” isimli Sanatta Yeterlik Tezinden uyarlanmıştır.

Öz

Zamanın gerisinden, çok kadim dönemlerden günümüze anlatıla gelir akıl almaz çeşitte yaratığın olduğu ülkeler, yerler, masallar, hikâyeler... Ancak bu mekânların hepsi, görünenin deneyimlendiği yerler değildir. Kimisi tanıdık bildik coğrafyalarda yaşanmış, kimisi de adının duyulmadığı dünyalarda yer almıştır. Buralarda gerçekleşen hikâyeler insanları uyarmak, evren yapılanmasının nasıl olduğunu, oluştuğunu anlatmak ve gelecek nesillere bilgi vermek adına kayda geçmiştir. Hepsinin ortak noktası, anlatılanların izlerinin tarihe işlenmiş olması, insanlığın geçmişine, düş ve inanç gücüne muazzam kapılar açmasıdır. Bu bahsedilen ortak yapının fantastik anlatılara kaynaklık ettiği bilinmektedir. Fantastik anlatılar, salt bir biçimde oluşmamış, insanoğlunun erken dönemlerinden itibaren, mit, büyü, söylenceler ekseninde aktararak, okuyucunun-dinleyicinin zihninde büyük, olağanüstü bir evren tasarımı olarak yer edinmiştir. Okuyucu-dinleyici; iyi ve kötünün savaşını, başarıyı, başarısızlığı, büyümeyi, kahraman olmayı, mücadele etmeyi, zorlukları aşip sonunda ödüle erişmeyi; hikâye anlatımlarında, söylencelerde, dinsel hikâyelerde ve mitoslarda bulmuştur.

Bu araştırmanın ana eksenini oluşturan; fantastik ifadenin, erken dönem mitsel pratiklerde ve söylencelerde yer alış biçimlerinin farklı coğrafyalarda yer alan kültür yapılanmaları içerisinde yarattığı ortak dildir. Hangi etnik ve kültürel koda dâhil olunursa olunsun, mitsel pratikler ve söylenceler içerisinde yer alan kavramların fantastik anlatılara ve insanlığın ortak geçmişine kaynaklık ettiğinin vurgulanması önemli olan araştırmada literatür taraması ve betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemlerle birlikte araştırmanın farklı kaynaklardan beslendiği metinsel ve anlatsal olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır. İçerik taraması geniş çapta gerçekleştirilmiş, elde edilen veriler ışığında betimsel analiz yöntemi kullanılarak doğrudan alıntılara sık sık yer verilerek, veriler somutlaştırılmış ve okuyucuya sunulmuştur. Ayrıca, yukarıda bahsedildiği üzere, araştırmanın amacı farklı coğrafyalarda yaşayan insan topluluklarının ortak bir dil yaratarak benzer inançlara sahip olmalarının vurgulanmasıdır. Bu amaçtan hareketle farklı dinsel ve mitsel edimler incelenmiş, hikâyelerde, anlatılarda dile getirilen ortak semboller, hikâye kurguları örneklerle açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Etnik Kültür, Fantastik Anlatı, Söylence, Pagan Dinler, Semavi Dinler

Abstract

Lands, places, fairy tales, stories, where incredibly numerous creatures have lived, have been told to this day from the earliest and the most ancient periods of time... But not all of these spaces are the places where the appearing thing has been experienced. Some have been experienced in familiar geographies; others have taken place in the worlds where their names have not been heard yet. The stories that take place in these places have been put on the record to warn people, to explain how the structure of the

universe is formed, to talk about its formation and to inform future generations. The common point of all these stories is that the traces of the narratives have been embedded into history and that these traces have opened doors to humanity's past, and the power of imagination and faith. This common structure has been known to be the source of fantastic narratives. Fantastic narratives, not formed in a mere form, have been transferred from the early stages of mankind on the axis of myths, magic and legends and have carved out a niche for itself as a great, extraordinary universe design in the mind of the readers-listeners. The reader-listener has found in storytelling, myths, religious stories and mythos that there are war of good and evil, success, failure, growth, being a hero, fighting, overcoming difficulties and eventually reaching the trophy.

The main axis of this study is the common language which has been created by fantastic expressions within the cultural structures of different geographies found in early-period mythic practices and legends. It is important to emphasize that the notions taking place in mythic practices and legends irrespective of ethnic and cultural codes, in which they are involved, serve as a source for the fantastic narratives and the common history of humanity. So, in this study which is established on the basis of literature review and descriptive analysis, it is tried to be explained as textual and narrative that the study depends on different sources. Content scanning was performed on a large scale. Direct quotations are given frequently by using descriptive analysis method. And then the data is examined and described to the reader. Also as mentioned above, the aim of the study is to emphasize that human communities living in different geographies have similar beliefs by creating a common language. As a result, different religious and mythical actions were examined. In the stories, common symbols expressed in narratives, story fictions are tried to be explained with examples.

Keywords: Ethnic Culture, Fantastic Narrative, Legend, Pagan Religions, Abrahamic Religions

---

1. Giriş

Okuyucu; iyi ve kötünün savaşını, başarıyı-başarısızlığı, büyümeyi, kahramanlığı, mücadeleyi, zorlukları yenmeyi ve sonunda ödüle kavuşmayı hikâye anlatımlarında, söylencelerde, dinsel hikâyelerde ve mitoslarda görmektedir. Fantastik anlatı ise özellikle edebiyat alanına özgü bir ifade olarak konumlanır. Todorov'a göre fantastik yazının kendine has olan özelliklerinden en dikkat çekici olanı, metinlerden okuyucuya aktarılan bir kararsızlık durumudur. Metinde geçen olay örgüsü fiziksel bir gerçekliğe mi tabidir. Yoksa yalnızca yaratılan bir yanılsamadan mı ibarettir. Okuyucu burada cevap verirken bir kararsızlık hali yaşıyorsa, “tekinsiz” ve “olağanüstü” türlerinin orta noktasındaki alanda, fantastiğin bulunduğu yerdedir (Todorov, 2012, s. 7). Olağanüstünün ve olağandışının ifadelendirilmesi; masal, öykü, efsane, mit ve dinsel adlandırmalar yoluyla insanlara düş görme, hayal kurma, görünmeyenin, tekinsiz olanın varlığına inanarak, duyuşal dünyadan çıkış yolu sunma şeklinde sıralanabilmektedir. Bununla beraber, hikâye ve öykü anlatma konusu çok ciddi bir hayal gücü ve kurgu yeteneği gerektirmektedir. Yalnızca kişinin hayal dünyasından aktarılan imgeleri ifade etmekle kalmaz, gerçeğin farklı karakter ve olay örgüleri ile anlatımını kapsar. Etkilenmelerle veya farklı yöntemlerle fantastik bir evrenin kendi yasalarını oluşturan ve bunu dinleyiciye sunan anlatıcılar; ilkel dönemin Tanrılarıyla insanları arasında aracılık yaptığını iddia eden şamanları (Eliade, 2009, s. 42), gibi görev üstlenmişlerdir. Ancak fantastik öykü anlatıcılığı için biraz daha geriye bakmak gerekiyor. Vladimir Propp, *Folklor Teori ve Tarih* adlı incelemesinde, “ilkel toplumda neyin ne derecede ortaya çıktığını kesin olarak bilemiyoruz. Herhangi bir olayda, halk masalı, epik şiir, ritüel şiiri, büyü, bir tür olarak bilmece vb. etnografik bilgi sıralanmaksızın açıklanamaz. Yine birçok motif kendi açıklanışlarını geçmişin düşüncelerinde ve dinsel-büyüsel pratiklerinde bulurlar” (Propp, 1998, s. 20), olarak bahseder.

(...) bu eski hikâyelerin büyük çoğunluğu doğa diye bir şeyin var olduğu keşfedilmediği için doğaüstünün de bilinmediği bir dönemde bir bütünün özüydü. Antikçağların dini mitlerinin ve eski ve modern zamanların ateş başında anlatılan efsanelerinin kökleri ilkel insanlığın zihinsel alışkanlıklarında yatar. Bu efsane ve hikâyeler, insanların doğdukları dünyadaki gözle görülebilir olgularla ilgili sözlerinin var olan en eski kayıtlarıdır (Fiske, 2015, s. 31).

2. Yöntem

Bu çalışma Betimsel Model ile yürütülen bir alan yazın (literatür) taramasıdır. Buna göre, araştırma farklı kaynaklardan beslenerek metinsel ve anlatsal olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır. Geniş çapta İçerik Taraması gerçekleştirilmiş, elde edilen veriler ışığında betimsel analiz yöntemi kullanılarak ve doğrudan alıntılara sık sık yer verilerek, veriler somutlaştırılmış ve okuyucuya sunulmuştur. Ayrıca, farklı coğrafyalarda yaşayan insan topluluklarının ortak bir dil yaratarak benzer inançlara sahip olmalarının vurgulanması amacıyla farklı dinsel ve mitsel edimler incelenmiş, hikâyelerde, anlatılarda dile getirilen ortak semboller, hikâye kurguları örneklerle açıklanmaya çalışılmıştır.

3. Büyüsel Pratikler ve Mitsel Adlandırmalar

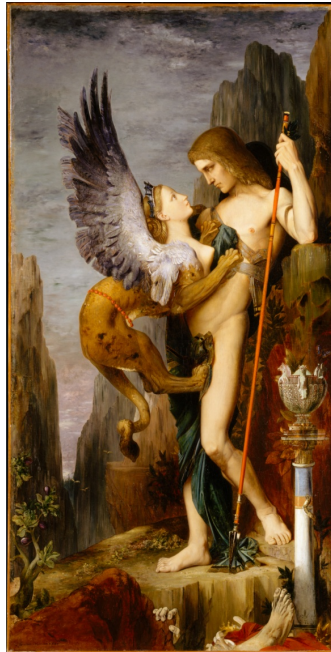
Dine ve büyüye ait yapılar, bulunduğu kabilenin yapısından yaşadığı topraklardan ve kendi alanına özgü ne varsa tüm bu kültür öğelerinden etkilenir. Hikâye anlatıcılığı, gaipden haber verme, büyü ve büyücük uygulamaları, doğaüstü varlıklarla iletişime geçme, vb. gibi unsurlar da bir çeşit kültürel kod olarak kabul edilir. Bir değerlendirme yapmak gerekirse; “Kültür; hikâyelerde, mitlerde, masallarda, tasvirlerde, teorilerde, atasözlerinde, sanat eserlerinde, ritüellerde dile getirerek fiziki gerçekliğe anlam verme tarzıdır” (Lévi-Strauss, 2013, s. 15-16). Erich Fromm’a göre; insanlığa ait en eski eser olan mitolojik söylencelerle gündelik yaşantının birebir içinde olan rüyalar arasında sıkı bir bağ vardır ve bu bağ mite, masala dönüşerek anlatılmıştır. İnsanların mite ve masala dönüştürdükleri bu yapı, kendi etnografyaları içerisinde bir sembol dil aracılığına ihtiyaç duymuş, bilgelik ve özdeyişleri bünyesine dâhil etmiştir. Fakat Fromm, bu geleneğin günümüz insanları tarafından unutulduğunu ve artık eski insanların anlaşılmadığını vurgulamıştır (Fromm, 1992, s. 6-7). İlkel topluluklar çevrelerinde olan biten her şeyi mistik dünya yasasına temellendirmiş, olayların sebep ve sonuçlarını bu yasalarla açıklamaya çalışmıştır. Kendi yaradılışlarının oldukça mistik bir zaman diliminde gerçekleştiğini kabul ederken, mitsel tüm öğelerin hala yaşadığına, hayatları üzerinde kontrol sahibi olduğuna inanırlar (Levy-Bruhl’den aktaran Challaye, 2007, s. 27). Bu inanç yapısı onları diyalektik bir dünyanın ortasına konumlandırmış ve mitsel yabanıl inanışlar çerçevesinde kurgulanan karakterleri, metaforları ve yaygın sembol kullanımı ile yeni anlamlar, kavramlar yaratılmıştır. Yaban düşünce, sayısız doğal canlı-cansız varlığa iletmek istediği mesajı yüklemiş ve insanlar üzerinden iletişime geçmiştir (Lévi-Strauss, 2013, s. 18). Dışsal güçler kişileştirilmiş, gökyüzüne, bulutlara, gök gürültüsüne, güneşe, aya, okyanuslara, taş, toprağa, doğuma, ölüme, depremlere, hortumlara anlamlar yüklenmiş ve insan doğası üzerinden tanrısal karakterler oluşturulmuştur. “(...) Eski çağda yaşayan insanlara göre ay, taş ve topraktan oluşan cansız bir top değildi, o yükseklerde dolaşan ya da gölde yıkanan boynuzlu avcı Artemis’di ya da aşıkların koruyucusu, doğuda Kıbrıs yakınlarında bir deniz köpüğünden doğmuş olan Aphrodite idi” (Fiske, 2015, s. 33). Ya da gökyüzünde asılı duran bulutlar, bilimsel bir açıklama ile buharlaşmış su kümeleri değil de, kuğu kızlar, savaş alanının üzerinde dolaşan ve ölen savaşçıların ruhlarını kendine alan *Valkyrie*’ler, fırtına tanrısı Thor’un hazinelerini içine sakladığı büyük heybetli dağlar bile olmuştur (Fiske, 2015, s. 32). Tüm eski kabile ve toplulukların buna benzer inanç ve kavramlara sahip olması dikkat çekicidir. Coğrafi farklılıklara, kültürel kodlara rağmen mitosların ortak bir söylence dili kullanıldığını ifade etmek yanlış olmamaktadır. Lévi-Strauss (1983), söylencelerin özdeş düşüncelerin ürünü olduğunu, bundan dolayı da tüm dünya söylenceleri ile ortak bir yapı gösterdiğini ifade etmiştir.

(...) Korkunç bir gök gürültüsü duyduklarında ve kara bulutlarla bastıran yağmurun eşlik ettiği yıldırımın canlı ışığını gördüklerinde yüce gök tanrısının sinirlendiğini düşünür ve gazabından

korkarlardı. Eğer sakin ve durgun bir deniz aniden dalgalanmaya başladıysa, dalgalar dağlara sert bir şekilde çarpıyorsa, deniz tanrısının öfkelenmesine inanılırdı. Gökyüzünde doğacak günün renklerinin ışıdamaya başladığını gördüklerinde, gül parmaklı şafak tanrıçasının ağabeyi güneş tanrısına yer vermek için gecenin karanlık örtüsünü kaldırdığına inanırlardı (Berens, 2014, s. 13).

Dünya mitolojisinin ortak konuları genellikle; ilk ana- baba, yaratılış, gökyüzü ve yeryüzü, ağaç, kaya, bitki çamur veya Orta Asya Türk inanışlarındaki gibi, yaban -kurt- hayvanın soyundan gelme olmuştur. Kahraman figürü kimi inanışlarda başat rol üstlenmiştir. Kahramanlar genellikle doğaüstü bir biçimde ve tanrıların çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Ancak bu tanrılar, tanrıçalar, onların çocukları insanların başına gelebilecek kötü olaylar yaşamış ve kıskançlık, kin, sevgi, bilgelik vs. gibi insan doğasına özgü özellikler göstermiştir. Buna verilecek en belirgin örnek ise Antik Yunan Mitolojisinde yer alan “*Evrenin Yaratılış Mitosu*”dur. İnanışa göre evren Khaos’dan meydana gelmiş ve çocukları olan gökyüzü Uranos ile yeryüzü Gaia’nın evliliği ile birleşmiştir. Bu iki yaratıcı gücün ilk çocuklarının okyanus akıntısı Okeanos olduğunu kabul edilmiştir. Khaos’un Uranos ve Gaia dışında başka çocukları da olmuştur. Bunlar karanlık anlamına gelen *Erebos* ile gece olan *Nyx*’ti. *Erebos* yeryüzünde hiçbir ışığın sağlık ve yaşama izin vermeyen karanlık tarafını ve onun kız kardeşi olan *Nyx* ise, eski Yunanlılar tarafından çok fazla tapınılan tanrısal bir ögeyi temsil etmiştir. Ancak gökyüzü olan Uranos ile gece *Nyx*’in birleştiği düşünülmüştür. Bu iki tanrısal unsurun evliliğinden de şafak yani *Eos* ile Gün ışığı olan *Hemera* doğmuştur. Tüm bu akrabalık ilişkilerinin yanı sıra, yeryüzü ve gökyüzünün *Devler* ve *Titanlar* adı verilen çocukları da vardı. Bunlar yeryüzünü sallayıp, depremlere neden olabiliyorlardı. “*Briareus, Cottus ve Gyges* isimli üç devin de yüzer tane kafası ve elliser tane eli vardı. Bu üç deve kısaca yüz kollu anlamına gelen *Hecatoncheires* ismi verilmişti” (Berens, 2014, s. 7).

Mitoloji, yol gösteren ve doğal düzenin işleyişinde olan unsurları simgesel ifadeler yoluyla aktarır. Evrenin ve dünyadaki yaşamın üzerinde oldukça önemli olan *Güneş*, mit alanında kurgulanan olayların ve kişilerin bünyesinde simgesel bir anlatımla yer alan en önemli unsurlardan biridir. Büyük Thebai kahramanı olan *Oidipus*’un hikâyesi de güneş ile ilgili oluşturulan mitlerden yalnızca biridir (Görsel 1).

Görsel 1. *Oidipus ve Sphinx / Gustave Moreau, 1864*

Delphoi kâhininden kendi oğlu tarafından öldürüleceğini öğrenen Thebai kralı Laios, karısı İokaste’yle birlikte, yeni doğmuş çocuğunu vahşi doğaya terk etmeye razı olur. Ancak bebek bir çoban tarafından bulunup Korinthos’a götürülür ve oranın kralınca evlat edinilir. Oidipus adı

verilen çocuk neredeyse delikanlılık çağına vardığında, sarhoş bir arkadaşı ona Korinthos'un kraliyet çiftinin gerçek oğlu olmadığını söyler. Derin bir rahatsızlık duyan ve ana babasının kaçamak cevabıyla yetinmeyen genç, işin aslını öğrenmek için kâhine gider. Kâhin ona kendi babasını öldüreceğini ve hatta annesiyle evleneceğini bildirir. Oidipus bunun önüne geçmek için Korinthos'tan ayrılır. Yolda kendisine sataşan bir adamı öldürür; onun gerçek babası Laios olduğu bir an bile aklına gelmez. Thebai'ye vardığında, baş belası bir sfenksle karşılaşır. "Hangi yaratık sabah dört, öğle iki ve akşam üç ayak üstünde durur?" bilmecesine "İnsan" cevabı vererek, kenti onun zulmünden kurtarır. Minnettar Thebai halkınca yeni kral seçilir ve dul kraliçe İokaste de onu kocalığa kabul eder. Birkaç yıl sonra bir salgın Thebai'yi vurunca, bir kâhin Laios'un katilini bulmak gerektiğini söyler. Her yerde katili arayan Oidipus, işin aslını öğrenince ceza olarak kendi gözlerini oyar. Bir süre sürgünde dolaşmasından sonra, ölümler diyarının tanrıları, pişman günahkâra acıyıp onu yanlarına alır (Ergüven, 2010, s. 188-189).

Mitin kahramanı olan Oidipus, güneştir. *Herakles*, *Perseus*, *Sigurd* ve *William Tell* gibi güneşe atfedilen ne kadar kahraman varsa, tıpkı onlar gibi başkalarının arzuları yönünde muazzam işler meydana getirmiştir. Babası Laios, Veda metinlerinde çocuğu olan güneş tarafından, yok edilmesi gereken *Gece* (şeytan) *Dasyu*'dur. Annesi olan İokaste ise güneşi doğuracak *Şafak* ile özleştirilir. Güneşin geceyi yenip, şafak ile kucaklaşması kaçınılmazdır. Veda metinlerinde *Indra* olarak görülen güneş, şafağı temsil eden İokaste'nin yerine *Daphne* olur. *Indra*'yı *Daphne* doğurmuş ve onunla evlenmiştir. *Sphinx* ise kayalar üzerinde bekleyen ve yağmuru içine hapseden bulut, şeytandır, tıpkı *Medusa*, *Ahi*, *Echidna* ya da *Chimaira* gibi (Fiske, 2015, s. 35).

4. "Büyük Tufan" Miti

Tanrılara, tanrıçalara ait mitler, söylenceler oldukça geniş içeriklere sahip olduklarından dolayı, asırlarca yaşatılmışlardır. Evrenin doğasını açıklamak, toplumdaki her bireye iyi ve başarılı bir kişi olmanın öğüdünü vermek için gerçekleşmesi mümkün olmayan olaylar mitoslarda yer alır. Kahraman, dünyayı kurtarmak uğruna evini, ülkesini terk edebilir, bir efsanevi kuş olan Zümrüt-ü Anka yanıp tekrar küllerinden doğabilir veya olayın kahramanı bir balığın karnında yaşayabilir (Fromm, 1992, s. 17). Doğal düzene insanoğlunun karakteristik özellikleri üzerinden tanımlamalar yapan toplumlar, kendi varoluş sürecinin ve başlangıç aşamasının yeryüzünden doğarak başladığına inanmıştır. Bitkilerin ve çiçeklerin bahar döneminde yeryüzü parçası üzerinde büyüdüğünü, yeşerdiğini gören antik dönem insanları, insanoğlunun da buna benzer bir şekilde topraktan türediği sonucuna ulaşmıştır.

İlahi ve fantastik yaratıkların evrenin ilk yaratılışında dünyada var oldukları, dengeyi hem kurarak hem de bozarak insan ırkına ceza vermek için tufana yol açtıkları ilk mitsel inanç biçimlerinden biridir. Eski Hindu söylenceleri, Mayalar, Afrika'da Yoruba söylenceleri iyi örneklerdir ve en bilinen eski tufan söylenceleri ise Sümer/Babil uygarlıklarında yer alır (Rosenberg, 2003, s. 18-19). Doğanın bir parçası olduğuna inanan insan, zamanla kendini alet yapımı ve el becerileri konusunda da yetiştirerek, teknolojik ilerlemeler kaydetmiştir. Ancak Tanrılara göre insanlık büyük bir yozlaşma yaşamış ve Tanrıların büyük gazabı onları bulmuştur. Bu felaketten yalnızca Tanrıların merhamet ettiği Prometheus'un oğlu Deucalion ve karısı Pyrrha kurtulmuşlardır.

Deucalion babasının emriyle bir gemi yapmış. Dokuz gün süren sel boyunca karısıyla birlikte bu gemiye sığınmış. Sular yükseldiğinde gemi Tesalya'daki Othrys Dağı'nın ya da bazılarının göre ise Parnassus Dağı'nın zirvesine takılmış. Deucalion ve karısı insan ırkının nasıl kurtulabileceğini öğrenmek için Themis'e danışmışlar. Cevap başlarını örtüp annelerinin kemiklerini arkalarına doğru (s. 26) atmışlar. Bir süre kâhinin söylediklerini düşünmüşler ama sonunda iki de annelerinin kemiklerinin yerdeki taşlar anlamına geldiği sonucuna varmışlar. Derhal dağda taş toplayıp bunları omuzları üzerinden atmışlar. Deucalion'un attığı taşlardan erkek, Pyrrha'nın attığı taşlardan ise kadınlar meydana gelmiş (Berens, 2014, s. 27).

Deucalion ve karısı Pyrrha'nın insanların yaratılış mitinde oynadıkları rol, semavi dinlerin, topluluklar tarafından kabul görmeye başlanması ile birlikte Tanrı'nın gazabından sağ kalan Nuh'un büyük bir gemi yapmasını anlatan mitos ile büyük benzerlikler taşır. Muazzez İlmiye Çığ, *Kur'an, İncil ve Tevrat'ın Sümer'deki Kökeni* isimli araştırmasında Tufan mitosunun yalnızca Tevrat'ta yazılı olduğunun sanılmasının aksine Ninova'da yapılan kazıların bu inancı yıktığına değinmiştir. Babil kazılarında Asur Kralı *Asurbanipal*'in kütüphanesinde yer alan bir tablette aynı hikâyeye rastlanmış ve büyük bir şaşkınlık yaratmıştır. Tufan miti, *Gulgamiş Destanı*'nın son kısmında yer almaktadır. Hikâyeye, Tanrılar tarafından kendisine ölümsüzlük verilen *Utnapiştim* tarafından anlatılmıştır. Anlatıma göre; insanlar o kadar üremiş ve artmış ki, Tanrılar onların yarattığı gürültü ve karmaşadan bir türlü uyuyamaz olmuşlardır. Dört büyük Tanrı, büyük bir Tufan ile insan soyunu yok etmeye karar vermiş. Bilgelik Tanrısı Enki, yarattıkları insanların ölecek olmasına çok üzülmüş ve *Utnapiştim*'in evinin duvarından seslenerek Tanrıların tufan göndereceğinden bahsetmiştir. Kendisine de bir "Gemi" yapmasını söyleyerek gemiyi nasıl yapacağını da tarif etmiştir. Utnapiştim, Tanrı Enki'nin kendisine anlattığı gibi gemiyi 7 günde tamamlamıştır ve sonrasında ise geminin içerisine ailesini, akrabalarını, sanatçıları, evcil ve yabani hayvanları doldurmuştur. Geminin kapısını kapatır kapatmaz büyük bir fırtına ile her yeri sel kaplamış. Tufan o kadar şiddetli gerçekleşmiş ki bunu insanlara gönderen Tanrılar bile korkmuştur. Kıyamet 6 gün 6 gece sürmüş ve 7. Gün gemi "*Nisir Dağı*"na oturmuş. İçeride 7 gün bekleyen Utnapiştim dışarı bir güvercin göndermiş ve güvercin konacak yer bulamadığı için geri dönmüş. Sonra bir kırlangıç salmış dışarı o da geri dönmüş ancak son olarak göndermiş olduğu kuzgun geri dönmemiş. Utnapiştim kurbanlar ve adaklar sunmuş, dağın tepesinde yanan ocaklara 7 kazan kurulmuş ve kurban etleri pişirilmiş. Tanrı Enlil gazabını gösterdiği Tufandan sağ kalan insanları görünce çok öfkelenmiş ancak Bilgelik Tanrısı Enki onu yatıştırmış. Utnapiştim ve karısı ölümsüz bir yaşamla birlikte bir nehrin ağzında bulunan Tanrılar bahçesi adı verilen bir yere yerleştirilmişler (Çığ, 2005, s. 49). Muazzez İlmiye Çığ'ın Philadelphia Üniversitesi Müzesi'nde bulunan yarısı kırık tablet üzerinden aktardığı bu mit, Sümerce ve şiir tarzında yazılmıştır. Metnin okunabilen ve kalan kısmında aşağıdaki satırlar yer almaktadır.

*"Alçakgönüllü, saygılı olan
Her gün tanrısal görevlerine dikkat eden
Ziusudra'ya Tanrı Enki,
'Duvardan bir söz söyleyeceğim, sözümü tut!
Kulak ver söyleyeceklerime!
Bizden bir Tufan kült merkezlerini kaplayacak,
İnsanlığın tohumu yok olacak,
Tanrılar meclisinin sözü karardır,
An ve Enlil'in emirleriyle
Krallık hükümdarlık son bulacaktır"* (Çığ, 2005, s. 50)

Ancak bu kısımdan sonra okunmayan bir bölüm yer almaktadır. Çığ'ın tahminine göre muhtemelen geminin nasıl yapılacağı tarif edilmektedir. Tufanın şiddetle devam ettiğinden bahsedilirken, tabletin okunabilen diğer kısımda;

*"Sonunda: Ziusudra, kral,
Tanrı An ve Enlil önüne attı kendini.
Onu sevdiler, bir tanrı gibi yaşam verdiler, ona,
Bitkilerin adını, insanlığın tohumunu, koruyan,
Ziusudra'yı güneşin doğduğu yere,
Dilmun ülkesine yerleştirdiler"* (Çığ, 2005, s. 51)

Samuel Noah Kramer, *Tarih Sümer'de Başlar* (2002), isimli araştırmasında ise kutsal kitaplarda *Nuh* olarak geçen ismin, yukarıdaki metinlerde de görüldüğü üzere, Ziusudra olarak yer aldığına değinmiştir (Görsel 2).

Nuh Tufanı anlatısının, semavi dinlerde ele alış biçimleri ile pagan toplum inanışları ile bazı farklılıklar taşısa da temelde aynı oluşu mitsel unsurların günümüz inanışları ile iç içe geçişinin de iyi bir örneğidir. Bu konu Tevrat'ta *Tekvin* bölümünde anlatılıyor ve şöyle yer alıyor:

Tekvin bap 9:12:

"Ve Allah dedi: Benimle sizin ve ebedi devirlerce sizinle beraber olan her canlı mahlukun arasında yapmakta olduğum ahdin alameti şudur: Yayımı buluta koydum ve benimle yerin arasında bir ahit alameti olacaktır. Yerin üzerine bulut getirdiğim zaman, yay da bulutta görünecektir."

Görsel 2. "Tufan, Sümerli Nuh ve Gemisi. Bu mitin eldeki tek belgesi olan ve üniversite müzesinde bulunan "tufan" tabletinin Arno Poebel tarafından çıkarılmış kopyası"

Kur'an-Kerim'de Nuh Tufanı bölümünde geçen ayetlerde bir inanç problemi olduğundan bahsedilirken, Tufan kelimesi yalnızca bir kere geçmektedir. Söz edilen ayetler şunlardır:

A'râf Suresi / 7:

59- "Şüphesiz Nuh'u kavmine peygamber olarak gönderdik ve (Nuh) şöyle dedi: 'Ey kavmim Allah'a kulluk ediniz. Sizin için ondan başka ilah yoktur. Büyük günün azabının sizin üzerinize olmasından korkuyorum.'

64- O'nu yalanladılar. Biz de onu ve gemide beraberinde olanları kurtardık ve ayetlerimizi yalanlayanları suda boğduk. Şüphesiz onlar kör bir kavim idiler.

Yunus Suresi / 10 Ayet 73:

"Bunun üzerine onu yalanladılar. Biz de onu ve onunla beraber gemide olanları kurtardık. Onları halifeler kıldık. Ayetlerimizi yalanlayanları suda boğduk. Bak, uyarılanların sonu nasıl oldu!"

Hûd Suresi, ayet 36-44:

36- Nuh'a vahy edildi “İman edenlerin dışında kavminden kimse iman etmeyecek. O halde onların yaptıklarından dolayı üzülme.”

37- “Gözlerimizin önünde ve vahyimizle gemiyi yap. Zulmedenler hakkında bana bir şey söyleme (yardım isteme); çünkü onlar suda boğulacaklar.”

38- (Nuh) gemiyi yapıyor. Kavminin ileri gelenleri ona her uğrayışında onunla alay ediyordu. (Nuh onlara) dedi ki: “Eğer siz, bizimle alay ederseniz, sizin alay ettiğiniz gibi biz de sizinle alay ederiz.”

39- Artık kendisini rüsvay edecek azabın kime geleceğini, daimi azabın kimin başına ineceğini yakında bileceksiniz.

40- Nihayet emrimiz gelip sular (tandır da) kaynayınca dedik ki: ‘Her birinden ikişer çift ve aileni ve iman edenleri (gemiye) yükle. Ancak aleyhinizde bulunanlar hariç. Zaten onunla birlikte çok az kişi iman etmişti.’”

41- (Nuh) dedi ki: “Binin onun içine. O’nun yüzmesi de, demir atması da Allah’ın adıyladır. Şüphesiz Rabbim bağışlayan, esirgeyendir.”

42- O (gemi) dağlar gibi dalgalar arasında yüzerken Nuh (a.s.) bir kenara çekilmiş olan oğluna seslendi: Oğulcuğum, bizimle birlikte bin ve kâfirlerle beraber olma.”

43- (Oğlu) dedi ki: “Ben dağa sığınırım. O beni sudan korur. bir dağa sığınacağım' dedi. (Nuh da), dedi ki: “Bu gün (Allah’ın) rahmet ettiklerinden başka, Allah’ın emrinden koruyacak/korunmuş kimseler yoktur.” İkisinin arasına bir dalga girdi ve o, boğulanlardan oldu.

44- “Ey yeryüzü suyunu yut, ey gökyüzü, suyunu tut” denildi, su kesildi ve iş olupbitti. Gemi Cudi üzerinde durdu. “Zalimler topluluğuna da uzak olsunlar” denildi (ve helak edildi).

Ayrıca Kur’an- Kerim’de Nuh Tufan’ından bahseden diğer sure ve ayetlerin; *Mü’minûn Suresi - ayet 26-29*, *Şuarâ Suresi - ayet 117-120*, *Ankebût Suresi - ayet 14 - 15*, *Zâriyât Suresi - ayet 46* ve *Yâsîn Suresi - ayet 41-43*, olarak karşımıza çıkmaktadır. İncil’de de *Markos 13:32-37*; *Luka 17:26-30,34-36*; *12:39,40* ayetlerinde yer almaktadır. Kitab-ı Mukaddes’te ise; *Başlangıç, 5:23-6:13*, *Başlangıç, 6:14-7:12*, *Başlangıç, 8:12-9:10* bölümlerinde bahsedilmiştir. Nuh Tufanı bu ayet ve surelerde Tanrının insan ırkına kızıp bir tufan ile onların varlığına son vermek istemesi, bu kararını seçilmiş dindar bir kişiye bildirmesi, geminin yapılışını emretmesi, gökten ve yerden su baskınlarının olması, geminin bir dağa yanaşarak orada kalması, çok az ve inançlı insanın kurtulması, gemiye çifter şekilde hayvanların alınması pagan döneme temellenen izlerdir (Çığ, 2005, s. 52).

5. Sonuç

Mitler; efsanelerden masallardan beslenerek doğaüstü zamanlardan tarih aktarımı yapmıştır. Toplulukların etraflarında olup biten olayları mistik bir dünya yasasına temellendirip olayların sebep ve sonuçlarını bu dünya yasalarına göre açıklamaya çalışmaları, toplulukların birbirleriyle fiziksel açıdan bağlantısı pek bulunmasa da Tanrı ve Tanrıçalara benzer olaylarla yaklaşması, benzer görevler atfederek doğayla özdeşleştirilmesinin tesadüf olmadığını göstermektedir. Pagan inanç biçiminin kurgusal bir düzlem üzerinden yükselmesi; bu karmaşık yapının oluşturulma aşamasında yalnızca tek kaynaktan beslenmediğini, çevresel ve kültürel unsurları da bünyesine alarak geliştiğini gösterir. Mit kavramının evrilerek farklı formlara bürünmesi, değişik coğrafyalarda ortak kavramların farklı isimlendirmelerle ortaya çıkması şeklinde kendini göstermiştir. Diyalektik dünyanın ortasına konumlandırılan mitsel ve yabanıl inanışların karakterleri, metaforları ve sembol kullanımları ile yeni anlamlar üretmesi kişilere, canlı-cansız varlıklara anlamlar yüklemesi evrenle iletişime geçme şeklinde yorumlanabilmektedir. Araştırmada vurgulanan ana nokta; Lévi-Strauss’un ifade ettiği gibi, söylencelerin özdeş düşüncelerin

ürünü olduğu böylece tüm dünyadaki söylence ve inanış pratikleriyle ortak bir yapı gösterdiği ve dünyanın neresinde olursa olsun insan topluluklarıyla aramızda sıkı sıkıya bir bağ olduğudur.

Kaynakça

Berens, E. M. (2014). *Antik yunan efsaneleri ve roma mitleri* (Yedinci Basım). İzmir: İlya İzmir Yayınevi.

Challaye, F. (2007). *Dinler tarihi*. İstanbul: Varlık Yayınları.

Çığ, M. İ. (2005). *Kur'an incil ve tevrat'ın sümer'deki kökeni* (Dokuzuncu Basım). İstanbul: Kaynak Yayınları.

Eliade, M. (2009). *Dinler tarihine giriş*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.

Ergüven, E. (2010). *Mitoloji*. İstanbul: Ntv Yayınları.

Fiske, J. (2015). *Mitler ve mitleri yapanlar* (Onikinci Basım). İzmir: İlya İzmir Yayınevi.

Fromm, E. (1992). *Rüyalar, masallar, mitoslar* (İkinci Basım). İstanbul: Arıtan Yayınevi.

Propp, V. (1998). *Folklor, teori ve tarih*. İstanbul: Avesta Yayınları.

Rosenberg, D. (2003). *Dünya mitolojisi* (Üçüncü Basım). Ankara: İmge Yayınevi.

Strauss, C. L. (1983). *Din ve büyü*. (İkinci Basım). İstanbul: Yol Yayınları.

Strauss, C. L. (2013). *Mit ve anlam*. İstanbul: İthaki Yayınları.

Todorov, T. (2012). *Fantastik*. İstanbul: Metis Yayıncılık.

Görsel Kaynakçası

Görsel 1. Moreau, G. (Sanatçı). (1864). Oidipus ve Sphinx [Yağlı boya tablo]. Erişim adresi: <https://metinakgun.wordpress.com/2016/02/09/gustave-moreaunun-oedipus-ve-sfenksinde-sembolik-anlatim/>

Görsel 2. Poebel, A. (Tarihçi). (1914). Tufan, Sümerli Nuh ve Gemisi. Kaynak: Kramer, S. N. (2002). *Tarih Sümer'de başlar* (İkinci Basım). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.